

УДК 373.24 (045)

Краснова А. В.

студентка 4 курсу Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, хханпххх@mail.ru

Ярославцева М. І.

к.пед.н., доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти
Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради, mylena26@mail.ru

Україна, м. Харків.

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ФОРМУВАННІ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДОШКІЛЬНИКІВ

*У статті розглядається питання формування екологічної компетентності у дітей дошкільного віку. **Надано** теоретичний аналіз питання формування екологічної компетентності дітей в освітньому процесі закладу дошкільної освіти. Особлива увага **приділяється** розвитку екологічної культури. Розгорнуто особливості організації занять з природи, спираючись на вікові особливості дітей. Наведено приклади ігрових вправ, у яких реалізується розвиток екологічної компетентності дітей дошкільного віку.*

Ключові слова: діти дошкільного віку, екологічна культура, компетентнісний підхід, заклад дошкільної освіти, екологічне виховання, екологічна компетентність.

Постановка проблеми. Формування культури поведінки є одним з найперспективніших напрямів науково-педагогічних досліджень НАПН України. Спираючись на Концепцію екологічної освіти України та Національній доктрині розвитку освіти у XXI столітті можна зазначити, що формування навичок екологічної поведінки є одним з актуальних завдань.

Необхідність формування культури екологічної поведінки зазначено вимогами національного екологічного законодавства.

У Конституції України визначено завдання дбайливого ставлення до природи: «кожен зобов'язаний не заподіювати шкоду природі» [11 с. 66]. У Державній національній програмі «Освіта. Україна XXI століття» розглядається питання про те, що необхідно «формувати екологічну культуру людини в гармонії її відносин з природою» [7]. У Законі «Про дошкільну освіту» щодо формування нового підростаючого покоління визначена мета виховання – формування соціально активної гармонійної, гуманної і різнобічної особистості [10].

Формування екологічної компетентності є одним із пріоритетних завдань освіти сталого розвитку, десятиріччя якої проголошено ООН у 2005-2014 роках. Екологічна компетентність дає людині змогу відповідально розв'язувати життєві ситуації, розвивати суспільство, зберігати довкілля тощо [15 с. 116].

Науковці М. Кисельова, В. Крисаченка, М. Хилька та ін. розглядали у своїх дослідженнях філософські засади екологічної культури. Психолого-педагогічні засади культури поведінки особистості досліджували М. Федорова, Є. Яковенко-Глушекова, А. Ушаков тощо [16].

Психолого-педагогічними засадами формування початкових екологічних уявлень дітей дошкільного віку є ідеї провідних учених Л. Виготського, В. Давидова. О. Запорожця. Я. Коменського, Д. Локка, С. Ніколаєвої, Й. Песталоцці, З. Плохій, та ін. Питання екологічного виховання дітей дошкільного віку в своїх працях висвітлювали А. Волкова, Н. Горопаха, О. Захлебний, І. Зверев, Н. Кот, О. Кудрявцева, Н. Лисенко, В. Маршицька, Г. Пустовіт, Н. Пустовіт. Н. Рижова, І. Суравегіна, Н. Яришева та ін.

Питанням ознайомлення дітей з природою розглядали у своїх наукових студіях ряд вчених: І. Апрелева [1], С. Веретенникова [5], Н. Яришева [13] тощо.

Сутність компетентнісного підходу зазначається у Базовому компоненті дошкільної освіти. Вона полягає в спрямованості освітнього процесу на досягнення соціально закріпленого результату, що визначає необхідним чіткого

визначення засвоєння дитиною змісту освітніх ліній, підкреслює важливість закладання в дошкільному віці фундаменту для набуття у подальшому спеціальних знань та вмінь [2].

Зміст освітньої програми «Впевнений старт» для дітей старшого дошкільного віку, авторами якої є Т. Піроженко, Н. Гавриш, О. Брежнева та ін. ставить за мету реалізацію компетентнісного підходу до розвитку старшого дошкільника, враховує стратегічний курс розвитку системи освіти України загалом та забезпечує її наступність [6].

Звертаючись до змісту освітньої лінії «Дитина у природному довкіллі», у змісті освіти «Природничо-екологічна компетенція» можна зазначити, що дитина повинна бути обізнана з природним середовищем планети Земля та Всесвітом як цілісним організмом, у якому взаємодіють повітря, ґрунт, вода, рослинне та тваринне середовище, люди, Сонце, Місяць тощо; усвідомлює їх значення для діяльності людини та для себе особисто [2].

Ґрунтуючись на діяльнісному підході, в структурі екологічної культури дитини виділяються компоненти: екологічні знання та вміння, екологічне мислення, ціннісні орієнтації, екологічно виправдане поведінку **сноска**.

У 2017 р. в США провели дослідження та оприлюднили, у якому зазначалося, що на території країни ефективно розвиваються та діють понад 250 природничих закладів дошкільної освіти та лісових дитячих садків. Результати цього опитування свідчать, що американське суспільство чітко усвідомлює важливість організації екологічного виховання в період дошкільного віку [18].

Метою статті є теоретичний аналіз проблеми формування екологічної компетентності дитини дошкільного віку в освітньому просторі закладу дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. Екологічне виховання – це система педагогічної діяльності, спрямована на розвиток у дітей екологічної культури. Сьогодні є очевидним, що екологічне виховання дошкільнят – це не лише подання відповідних знань, а й формування у дітей екологічної компетентності,

усвідомлення екологічної цінності природного середовища у єднанні з людиною. Екологічне виховання допоможе дитині пізнавати світ у всій його красі, співчувати живим істотам, що страждають, навчить дітей любити природу, дбайливо ставитися до навколишнього середовища, орієнтуватися в основних фактах забруднення природи, прихильно ставитися до тих, хто опікується природою. У малят сформується стійкий пізнавальний інтерес, здивування та захоплення красою, чарівністю, розмаїттям навколишнього світу [12].

Екологічна компетентність – це категорія екологічної діяльності, яка має зв'язок з екологічною свідомістю, цінностями та мисленням тощо. Екологічна освіченість включає в себе не лише наявність екологічних знань умінь та навичок, а й сформованість установок, цінностей, особистісних сенсів, які забезпечують готовність дитини до діяльності, але ще не визначають компетентності [4].

Екологічна культура є невід'ємною частиною загальної культури людини і включає різні види діяльності, а також що склалося в результаті цієї діяльності екологічну свідомість людини, в якому слід розрізняти внутрішню екологічну культуру (інтереси, потреби, установки, емоції, переживання, почуття, естетичні оцінки, смаки, звички) і зовнішню (поведінка, вчинки, взаємодія).

Кожна вікова група реалізує певні програмові завдання з розділу ознайомлення дітей з природою. Вони передбачають у собі поступове та цілеспрямоване засвоєння знань природничого змісту.

У 2-х, 3-х річному віці педагог ознайомлює дітей з рослинами, навчає правильно виділяти і називати їх деякі прикмети. Особлива увага приділяється ознайомленню з явищами неживої природи. У процесі ознайомлення з тваринами, діти вчаться імітувати їх рухи і голоси. При цьому в дітей удосконалюються слуховий та візуальний аналізатори, розвивається увага до побаченого та добре ставлення до них.

У дітей 4-річного віку формується уявлення про явища природи і предмети, з якими вони зустрічаються на життєвому шляху, підводять їх до

установлення таких зв'язків, які діти можуть пізнати в процесі предметно-чуттєвої діяльності на заняттях, іграх і відобразити їх у формі конкретних уявлень. Під час засвоєння знань у дітей утворюються більш високі форми пізнавальної діяльності. Важливим є навчити дітей спостерігати, виділяти окремі прикмети рослин, тварин, порівнювати об'єкти, групувати їх за зовнішніми ознаками. Діти 4-х років вже вміють встановлювати причинно-наслідкові зв'язки тих чи інших явищ.

У 5-ти річному віці формується вища форма наочнообразного мислення. Діти здатні засвоювати узагальнені знання. Завдання педагога навчити дітей виділяти особливості будови рослин, тварин і встановлювати їх залежність від умов проживання. До моменту вступу до школи, у дітей повинна бути розвинута спостережливість, допитливість, любов і дбайливе ставлення до природи, здатність знаходити в ній красиве, інтерес до сільськогосподарської праці [9].

Новітні технології екологічного виховання ґрунтуються на сучасних методах формування екологічних уявлень, серед яких:

- формування мислеобразів;
- екологічної лабіалізації;
- екологічних асоціацій;
- художньої репрезентації природних об'єктів;
- екологічної емпатії;
- екологічної рефлексії;
- ігровий [3].

Формування екологічної компетентності, на думку З. Плохій, залежить від таких чинників:

- Формування знань про природу у дітей дошкільного віку повинно реалізовуватися у всіх видах діяльності. Лише після того, як діти набудуть досвід після безпосередньої взаємодії з об'єктами і явищами природи, тему можна узагальнити під час організованого заняття з природи;

- Методи екологічної освіти поділять на такі види: експериментування, продуктивна діяльність, моделювання, спостереження, розв'язання проблемних ситуацій, педагогічне спілкування.

- Багатоманітність форм і методів інтеграції є провідними принципами організації педагогічного процесу;

- Радість від процесу пізнання має бути домінуючою емоцією у взаємодії зі світом природи.

- Розвивальне середовище та педагогічний процес мають відповідати особливостям розвитку та саморозвитку дитини, формуванню особистісних якостей: сприйнятливості, чутливості, спостережливості, допитливості, розсудливості, відповідальності, самостійності, креативності [14].

Оскільки в дошкільному віці провідним видом діяльності є гра, то для розвитку екологічної компетентності пропонуємо такі ігрові вправи:

1. *«Хто чим харчується?»* Мета. Закріплювати уявлення дітей про їжу тварин. Ігрове завдання: Діти з мішечка дістають продукти, кими харчуються різні тварини: овес, морква, яблуко, капуста і т.п. Називають його і визначають яка тварина харчується цією їжею.

2. *Гра «Хто в будиночку живе»* Мета. Закріплювати знання дітей про тварин, вчити наслідувати їх голосів. Ігрове завдання: Діти видять у домиках та зображують тварин. Вихователь обходить будиночки та по черзі запитує «Тук-тук-тук, яка тваринка живе в цьому будиночку?». Діти відповідають, імітуючи звуки тварин: «Му-му-му». «Мяу-мяу!», «Гав-гав» тощо. Вихователь відгадує, хто живе в цьому будиночку.

3. *Гра «Яка це тваринка?»* Мета. Закріплювати уявлення дітей про ознаки диких і домашніх тварин. Ігрове завдання: Вихователь описує домашню чи дику тварину, її характерні особливості (хутро, колір, розмір), а діти вгадують за описом.

4. *Гра «З якої гілки дитинка»* Мета. Закріплювати знання дітей про листя і плодах дерев і чагарників, вчити підбирати їх за належністю до одній рослині. Ігрове завдання: Діти роздивляються листя дерев і чагарників. За

пропозицією вихователя знаходять плоди до своїх листів. Гру можна проводити протягом всього року, використовуючи свіжі листя або засушені. Можна запропонувати підготувати матеріал дітям на прогулянці.

Висновки. Отже, розглядаючи наукові доробки різних педагогічних студій можна зробити висновки про те, що **питання розвитку екологічної компетентності є важливим у розвитку дитини.** Спираючись на програми та законодавчі документи про дошкільну освіту, в яких визначені вимоги до організації освітнього процесу, можна дійти висновку, що правильно організована освітня діяльність є важливим компонентом для розвитку екологічної компетентності дитини. Оскільки кожна вікова група має свої вікові особливості, завдання вихователя – створити умови для максимально ефективного розвитку дитини. Перспективами подальших досліджень вбачаємо вивчення питання впливу гри на формування екологічної компетентності дітей дошкільного віку.

Література

1. Апрелева І. В., Сухорукова С. В. Курс лекцій з дисципліни «Теорія та методика ознайомлення дітей з природою»
2. Базовий компонент дошкільної освіти Київ : Видавництво, 2012, 26 с.
3. Беленька Г. В. Науменко Т. С., Половіна О. В. Дошкільнятам про світ природи: методичний посібник для вихователів дітей дошкільного віку. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2013. 115с.
4. Беленька Г., Науменко Т., Половіна О. Дошкільнятам про світ природи: старший дошкільний вік: навч.-метод. Посібник. Київ : Генеза, 2013. 112с
5. Веретенникова С. Л. Ознакомление детей дошкольного возраста с природой. Учебник для учащихся пед. училищ. Пер. с рус. Киев. Вища школа. Голошное изд-во, 1979 Яз. Укр. 248 с.

6. Освітня програма для дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт», гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (лист МОН України від 01.08.2017 №1/11-7684) – 80 с.
7. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття). *Дошк. виховання*. 1994. №2.
8. Дитина: освіт. програма для дітей від 2 до 7 років : відповідно до Баз. компонента дошк. освіти / наук. керівн. В. Огнев'юк; наук. ред. Г. Беленька, М. Машовець ; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. Київ, 2016. 303 с.
9. Живіріхіна Л. А. Формування екологічної компетентності дошкільників. *Таврійський вісник освіти*. 2014. № 4. С. 69-75.
10. Закон України «Про дошкільну освіту». Київ, 2001
11. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Київ: Преса України, 1997. 80 с.
12. Лисенко Н. Екологічне виховання дошкільників. Київ : 1993.
13. Методика ознайомлення дітей з природою: Навч посібник. Київ.: Вища шк., 1993. 255 с.: іл.
14. Плохій З. Еколого-розвивальне середовище дошкільного навчального закладу (інноваційні підходи). *Дошкільне виховання*. 2010. №7. С. 6-10.
15. Плохій З. П. Формуємо екологічну компетентність молодшого дошкільника: навч.-метод. посіб. до Базової прогр. розв. Дитини дошк. Віку «Я у Світі». Київ : Світич, 2010. 144 с.
16. Пустовіл Н. А. Компетентнісний підхід до формування культури екологічної поведінки школярів. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. URL : http://lib.iitta.gov.ua/3926/1/%D0%9F%D1%83%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%B2%D1%96%D1%82_%D0%9D.%D0%90._15-1.pdf (дата звернення 14.02.2020).
17. Формування екологічної компетентності дошкільника. *Навчально-виховний комплекс №24*. URL : <https://www.nvk24.com.ua/formuvannya-prirodnichoi-kompetentnosti-doshkilnika/> (дата звернення 12.02.2020).

18. Nature Preschools and Kindergartens at Record Numbers in the U.S., 2017

References

1. Aprelieva I. V., Sukhorukova S. V. Kurs lektsii z dystsypliny «Teoriia ta metodyka oznaiomlennia ditei z pryrodoiu»
2. Bazovyi komponent doshkilnoi osvity Kyiv : Vydavnytstvo, 2012, 26 s.
3. Bielienka H. V. Naumenko T. S., Polovina O. V. Doshkilniatam pro svit pryrody: metodychnyi posibnyk dlia vykhovateliv ditei doshkilnoho viku. Kyiv: Kyivskiy universytet imeni Borysa Hrinchenka, 2013. 115s.
4. Bielienka H., Naumenko T., Polovina O. Doshkilniatam pro svit pryrody: starshyi doshkilnyi vik: navch.-metod. Posibnyk. Kyiv : Heneza, 2013. 112s
5. Veretennykova S. L. Oznakomlenye detei doshkolnoho vozrasta s pryrodoiu. Uchebnnk dlia uchashchykhsia ped. uchylshch. Per. s rus. Kyev. Vyshcha shkola. Holoshiue yzd-vo, 1979 Yaz. Ukr. 248 s.
6. Osvitnia prohrama dlia ditei starshoho doshkilnoho viku «Vpevnenyi start», hryf «Rekomendovano Ministerstvom osvity i nauky Ukrainy» (lyst MON Ukrainy vid 01.08.2017 №1/11-7684) – 80 s.
7. Derzhavna natsionalna prohrama «Osvita» (Ukraina KhKhI stolittia). Doshk. vykhovannia. 1994. №2.
8. Dytyna: osvit. prohrama dlia ditei vid 2 do 7 rokiv : vidpovidno do Baz. komponenta doshk. osvity / nauk. kerivn. V. Ohneviuk; nauk. red. H. Bielienka, M. Mashovets ; Kyiv. un-t im. B. Hrinchenka. Kyiv, 2016. 303 s.
9. Zhyvirikhina L. A. Formuvannia ekolohichnoi kompetentnosti doshkilnykiv. Tavriiskiy visnyk osvity. 2014. № 4. S. 69-75.
10. Zakon Ukrainy «Pro doshkilnu osvitu». Kyiv, 2001
11. Konstytutsiia Ukrainy. Pryiniata na piatii sesii Verkhovnoi Rady Ukrainy 28 chervnia 1996 r. Kyiv: Presa Ukrainy, 1997. 80 s.
12. Lysenko N. Ekolohichne vykhovannia doshkilnykiv. Kyiv : 1993.
13. Metodyka oznaiomlennia ditei z pryrodoiu: Navch posibnyk. Kyiv.: Vyshcha shk., 1993. 255 s.: il.

14. Plokhii Z. Ekoloho-rozvyvalne seredovyshche doshkilnoho navchalnoho zakladu (innovatsiini pidkhody). Doshkilne vykhovannia. 2010. №7. S. 6-10.
15. Plokhii Z. P. Formuiemo ekolohichnu kompetentnist molodshoho doshkilnyka: navch.-metod. posib. do Bazovoi prohr. rozv. Dytyny doshk. Viku «Ia u Sviti». Kyiv : Svitych, 2010. 144 s.
16. Pustovil N. A. Kompetentnisnyi pidkhid do formuvannia kultury ekolohichnoi povedinky shkoliariv. Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi. URL : http://lib.iitta.gov.ua/3926/1/%D0%9F%D1%83%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%B2%D1%96%D1%82_%D0%9D.%D0%90._15-1.pdf (data zvernennia 14.02.2020).
17. Formuvannia ekolohichnoi kompetentnosti doshkilnyka. Navchalno-vykhovnyi kompleks №24. URL : <https://www.nvk24.com.ua/formuvannya-prirodnichoi-kompetentnosti-doshkilnika/> (data zvernennia 12.02.2020).
18. Nature Preschools and Kindergartens at Record Numbers in the U.S., 2017

Krasnova A.

Student at the 4th course of the Municipal establishment «Kharkiv humanitarian-pedagogical academy» Kharkiv Regional Council, xxannxxx@mail.ru

Yaroslavtseva M.

Candidate of pedagogical sciences, Associate Professor departments of theory and methodology of preschool education Municipal establishment «Kharkiv humanitarian-pedagogical academy» Kharkiv Regional Council, mylena26@mail.ru

Ukraine, Kharkov

**COMETENCY-BASED APPROACH IN FORMATION
ENVIRONMENTAL CULTURE FOR PRE-SCHOOL CHILDREN**

The article deals with the question of formation environmental competence for pre-school children. Provided by theoretical analysis with question of formation environmental competence in the educational process of the institution of preschool education are presented. Special attention is paid development environmental ecological culture. Disclosed features of the organization nature activities relying on age features of children. Examples of game exercises are given in which realize development environmental competence for pre-school children.

Kay words: pro-school`s children, competence approach, preschool education are presented, environmental education, environmental competence